

- Вип. 26. – Одеса : Фенікс, 2011. – С. 59–66; Жаборюк О. А. Сутність механізму онтогенезу (домовленнєвий період) / О. А. Жаборюк, О. А. Жаборюк // Науковий вісник Південноукраїнського держ. пед. ун-ту ім. К. Д. Ушинського : [зб. наук. пр.] Спецвипуск «Сучасні тенденції в педагогічній науці України та Ізраїлю: шлях до інтеграції». – Одеса : ПНПУ, 2011. – С. 57–65.
12. Див. пос. 6, с. 10–14.

© Турмис О. В., 2017

1.2. ГЕРМАНІСТИКА

УДК 811:378(430)

Мелінчук Н. В.

ГЕРМАНІСТИКА В УНІВЕРСИТЕТАХ НІМЕЧЧИНИ (XIX–XXI століття)

У даній статті проаналізовано становлення та розвиток германістики в німецьких університетах XIX–XXI ст. Показано, що відродження національних традицій та звичаїв, посилення уваги до власної культури та мови, об'єднання німецького народу, ідентичність, зростання національної самосвідомості є чинниками розвитку германістики в університетах Німеччини. Зроблено акцент на тому, що політику ФРН у галузі освіти сконцентровано на збереженні німецької культури для майбутніх поколінь.

Ключові слова: багатомовність; германістика; діалект/говір; загальне мовознавство; індогерманістика; історія німецької мови; лінгвістика тексту; лінгвістична географія; мова національних меншин; фризська мова; мовний тест; німецька літературна мова; орфографія/правопис; порівняльне мовознавство; регіональні мови; різногалузева лінгвістика.

В данній статтє охарактеризовано становление и развитие германистики в немецких университетах XIX–XXI вв. Показано, что возрождение национальных обычаев и традиций, усиление внимания к собственной культуре и языку, объединение немецкого народа, идентичность, рост национального самосознания являются факторами развития германистики в университетах Германии. Делано акцент на том, что политика ФРГ в области образования сконцентрирована на сохранении немецкой культуры для будущих поколений.

Ключевые слова: германистика; диалект/наречие; индогерманистика; история немецкого языка; лингвистика текста; лингвистическая география; многоязычность; немецкий литературный язык; общее языковедение; орфография/правописание; отраслевая лингвистика; региональные языки; сравнительное языковедение; язык национальных меньшинств (фризский язык); языковой тест.

The article is an analysis of the establishment of general linguistics as a discipline in the German during the XIX – 1st half of the XX century. The author gives review of scientific achievements in this field, as well as gives the characteristics to the scientists who have paid a considerable contribution to the development of the field of language studies with their activities. An incentive to the appearance of new philological disciplines in the XIX–XX century Germany is the process of consolidation of the German nation as well as the development of diplomatic relations with the countries, whose languages were not taught at the universities before.

Key words: multiculturality; Universities; German language studies; general linguistic.

Посилення уваги до власної культури та мови відбувалось у II пол. XIX ст., коли Німеччина вже майже не була роздібнена на князівства. Таке складне становище країни тривало близько трьохсот років і вимагало відродження національних традицій, консолідації німецької нації, збереження власної самобутності, що призвело до виникнення в університетах Німеччини германістики. Як зазначає **Duden**, германістика вивчає «*deutsche [auch germanische] Sprach- u. Literaturwissenschaft*»;¹ тоді як індогерманістика займається індогерманськими мовами.² Більш розширене тлумачення надає **Bertelsmann**: «*Germanistik, i. w. S. die Wiss. von Sprache, Recht, Gesch., Religion, Kunst u. Wirtsch. der Germanen; i. e. S. der dt. Sprache u. der dt. Lit.*».³

Серед праць німецьких дослідників, історичних документів, які присвячені вивченню германістики та індогерманістики варто зазначити розвідки наступних авторів: Adrom H., Hartmann M.,⁴ Bartsch K.,⁵ Bechstein R.,⁶ Behschnitt W., Nix A.,⁷ Gerd S.,⁸ Krätzner A.,⁹ Paul. F.,¹⁰ «**Germanistik im Europäischen Hochschulraum. Studienstruktur, Qualitätssicherung und Internationalisierung**»,¹¹ Huneke H.-W., Steinig W.¹²

З-поміж вітчизняних праць слід відзначити: Берков В. П.,¹³ Арсеньєва М. Г., Балашова С. П., Берков В. П., Соловьева Л. Н.,¹⁴ Левицький В. В.^{15, 16, 17}

Мета статті полягає у тому, щоб дослідити становлення та розвиток германської філології в університетах Німеччини протягом XIX–XXI ст.

Інститути германістики як навчальні установи займаються підготовкою фахівців у галузі германістики, оскільки їх увага спрямована на

збереження та піднесення національної культури та мови. Створення інститутів германістики в університетах Німеччини є результатом важеної освітньої політики Федерального міністерства освіти та наукових досліджень Німеччини (**Bundesministerium für Bildung und Forschung**), Постійної конференції міністрів освіти та культури земель (**Ständige Konferenz der Kulturminister der Länder in der Bundesrepublik Deutschland**), Конференції ректорів ВНЗ Німеччини (**Hochschulrektorenkonferenz**), Наукової Ради (**Wissenschaftsrat**), оскільки розбудова держави ґрунтується на національних засадах.

Процес розвитку інститутів германістики має давню історію та триває і до наших днів (перший інститут германістики виник у II пол. XIX ст. в університеті міста Росток, а у 2003 р. створено один з новітніх інститутів германістики в університеті ім. Карла фон Оетцького, місто Ольденбург).

У 1734 р. архієпископ-курфюрст Ф. К. фон Шьонборн (**F. K. von Schönborn**) активно закликав викладати в університеті ім. Юліуса-Максиміліана (місто Вюрцбург) не лише латиною, а й німецькою мовою. Зокрема це стосувалось студентів, які навчались не лише на теологічному факультеті. 1811 р. в університеті ім. Еберхарда та Карла (м. Тюбінген) виникає перша в Німеччині кафедра німецької мови та літератури (**Lehrstuhl für deutsche Sprache und Literatur**). Проте відомий германіст цього університету Г. Сімон (G. Simon) зауважує: *«Noch im 19. Jahrhundert wurde an deutschen Hochschulen aber in lateinischer Sprache gelehrt. Tübingen gehörte zu den ersten Universitäten, die die deutsche Sprache als Unterrichtssprache generell einführten. Das heißt aber auch, dass selbst Germanistik in den Anfängen in lateinischer Sprache unterrichtet wurde»*.¹⁸ В університеті м. Лейпциг виникнення германістики як науки (1837 р.) пов'язано з іменем М. Хаупта (M. Haupt), який одночасно читав лекції з німецької та класичної філології. 1841 р. засновано журнал *«Журнал німецької давнини та німецької літератури»* (**«Zeitschrift für deutsches Altertum und deutsche Literatur»**), який видавався в університеті ім. Філіппа (місто Марбург).

Професор німецької філології Ростокського університету К. Барч (K. Bartsch) засновує 11.06.1858 перший у країні «Німецький філологічний семінар» (**«Das Deutsch-philologische Seminar»**). Ця подія призвела до того, що вже згодом при університетах з'являються різні установи філологічного профілю як складові навчального закладу: 1873 р. в університеті міста Лейпциг виникає Інститут германістики (**Institut für Germanistik**), засновником якого є Ф. Царнке (**F. Zarncke**); цього ж таки року в університеті ім. Карла та Рупрехта (Гейдельберг) К. Барч організовує семінар новітніх мов (**Seminar für Neuere Sprache**). Трохи

пізніше з цього семінару у 1920 р. виокремлюються самостійні Інститути різного лінгвістичного спрямування: англійський (**Englisches Seminar**), німецький (**Deutsches Seminar**) та романський (**Romanisches Seminar**).

В університеті ім. Альберта-Людвіга (Фрайбург) у 1874 р. було створено Інститут новітньої німецької філології (**Das Neuphilologische Deutsche Seminar**). Германіст В. Вільманнс (W. Wilmanns) 1876 р. засновує Інститут німецької філології (**Institut für Deutsche Sprache**) в університеті ім. Моріца Арндта (Грайфсвальд). 1889 р. в університеті ім. Юстуса Лібіха (Гессен) з'являється Германо-романський Інститут (**Das germanisch-romanische Seminar**), який 1907 р. було розподілено. З іменем університету тісно пов'язаний відомий германіст В. О. Бегагель (W. O. Behagel, 1854–1936), головними працями якого є *«Історія німецької мови»* (**«Geschichte der deutschen Sprache»**, 1891) і 4-томне видання *«Німецького синтаксису»* (**«Deutsche Syntax»**, 1924–1933) та ін. В. О. Бегагель виступає також і як відповідальний редактор журналів *«Германія»* (**«Germania»**, 1888–1892) та *«Гессенські наукові праці»* (**«Gießener Beiträge»**, 1924–1933; сьогодні – *«Дослідження німецької філології»*) (**«Beiträge zur Deutschen Philologie»**).

В університеті ім. Георга-Августа (Гьоттінген) у 1889 р. виникає Інститут німецької філології (**Seminar für Deutsche Philologie**), який з часу свого заснування є наймолодшим інститутом в німецьких університетах. Цікавим фактом, який пов'язано з історією університету, є те, що протягом 1830–1837 рр. в ньому викладали брати Грімм, які є не лише відомими казкарями, а й вважаються знаними мовознавцями.

Заслуговує на особливу увагу розвиток діалектології німецької мови, який припав саме на XIX ст. В університеті ім. Людвіга-Максиміліана (Мюнхен) побачив світ *«Словник баварського діалекту»* (**«Bayerisches Wörterbuch»**, 1827–1835) діалектолога Й. А. Шмеллера (**J. P. Schmeller**, 1785–1852). 1876 р. в університеті ім. Філіпа (Марбург) завдяки Г. Венкеру (**G. Wenker**) виникає Дослідницький центр діалектів німецької мови (**Forschungszentrum Deutscher Sprachatlas**), який є найдавнішим не лише в Німеччині, а й у світі. У статті *«Кордони діалектів»* (**«Die Grenzen der Dialekte»** // Frankfurter Allgemeine Zeitung, 11.05.2013) В. Алерс (**W. Ahlers**) зазначає: *«Schon als junger Wissenschaftler hatte sich Wenker mit der regionalen Verbreitung von Dialekten und Mundarten intensiv beschäftigt. Es begann seine Arbeit 1876 mit einer Erhebung im Rheinland. Daraus entstand zunächst eine Dialektkarte für die nördliche Rheinprovinz. Später folgte ein Werk für die Gebiete westlich und östlich des Rheinlandes zwischen Mosel und Siegerland»*.¹⁹ Ціла плеяда вчених-діалектологів складається і в університеті ім. Еберхарда та Карла (Тюбінген): К. Боненбергер (**K. Bohnenberger**, 1863–1951), К. Хааг (**K. Haag**,

1860–1946) та Г. Фішер (**H. Fischer**, 1851–1920), який є автором «*Словника швабського діалекту*» («*Schwäbisches Wörterbuch*», 1888).

Створення діалектологічних інститутів при університетах було важливим для вивчення багатства діалектів німецької мови в синхронному та діахронному аспектах (Звісно, що на сучасному етапі сформовано близько 26 діалектів німецької мови). Одним з найпотужніших інститутів з вивчення діалектів німецької мови є Нижньофранкський діалектологічний інститут (**Unterfränkisches Diakektinstitut**) при університеті ім. Юліуса та Максиміліана (Вюрцбург). Як зазначає вчений Левицький В. В.,²⁰ до початку ХХ ст. склалися наступні діалекти німецької мови:

I. Нижньонімецькі діалекти (Niederdeutsch):

– *західнонижньонімецькі (Westniederdeutsch): нижньофранкський (Niederfränkisch), північносаксонський (Nordniedersächsisch), нижньосаксонський (Niedersächsisch), вестфальський (Westfälisch), остфальський (Ostfälisch), східно- і північнофризький* на островах у Північному морі;

– *східнонижньонімецькі (Ostniederdeutsch): мекленбурзький (Mecklenburgisch), бранденбурзький (Brandenburgisch), який включає берлінський діалект (Berliner Mundart), середньопомеранський (Mittelpommerisch) і нижньопрусський (Niederpreußisch).*

II. Середньонімецькі діалекти (Mitteldeutsch):

– *західносередньонімецькі (Westmitteldeutsch): середньофранкський (Mittelfränkisch), рипуарський (Ripuarisch), мозельський (Moselfränkisch), рейнськофранкський (Rheinfränkisch, який включає до себе пфальцьський (Pfälzisch) і гессенський (Hessisch);*

– *східносередньонімецькі (Ostmitteldeutsch): тюрингський (Türingisch), верхньосаксонський (Obersächsisch), лужицький (Lausitzisch), сілезький (Schlesisch).*

III. Південнонімецькі діалекти (Oberdeutsch):

– *північноверхньонімецькі (Nordoberdeutsch): східнофранкський (Ostfränkisch), південнофранкський (Südfränkisch), північнобаварський (Nordbairisch); західнопівденнонімецькі (Westoberdeutsch): швабський (Schwäbisch), алеманський (Alemannisch), який включає до свого складу нижньоалеманський (інакше – ельзаський, Niederalemannisch, або Elsässisch), верхньоалеманський (швейцарський) – Hochalemannisch, (Schweizerisch);*

– *східнопівденнонімецькі (Ostoberdeutsch): середньобаварський (Mittelbairisch), південнобаварський (Südbairisch).* У сучасній діалектології для позначення останніх діалектів прийнята назва «*баварсько-австрійські діалекти*». Звісно, що «*літературна німецька мова утворилася на основі східносередньонімецьких діалектів*».²¹

Складання тесту **DaF** для вступу в університет є обов'язковою умовою успішного зарахування. Це стосується не лише носіїв мови, але й студентів-іноземців. У праці німецьких науковців Г.-В. Хунеке (**H.-W. Huneke**) та В. Штайніга (**W. Steinig**) надано таблицю мовних тестів щодо складання німецької мови як іноземної.²²

Поряд з сертифікатами **TestDaF** та **DSH** навчальними закладами Німеччини визнаються наступні документи:

1. Повний диплом Конференції міністрів культури другого ступеню (**Sprachdiplom der Kulturministerkonferenz Stufe II**), який можна отримати в німецьких школах за кордоном.

2. Сертифікат, який підтверджує складання центрального іспиту вищого ступеня Німецького культурного центру ім. Гете (**Die Zentrale Oberstufenprüfung des Goethe-Instituts**), а також Великий або Малий німецький мовний диплом (**das Große Sprachdiplom, das Kleine Sprachdiplom**) Німецького культурного центру ім. Гете (дані види іспитів можна складати в культурних центрах ім. Гете у всьому світі).²³

Варто також зазначити, що в університеті м. Лейпциг при Інституті ім. Гердера з 1951 р. видається журнал «**Deutsch als Fremdsprache**» («**Німецька мова як іноземна**»), який містить теорію та практику навчання іноземців німецької мови.

Однією з цікавих ознак мовної політики Німеччини є паралельне існування двох термінів «**Mehrsprachigkeit**» та «**Vielsprachigkeit**», які означають «багатомовність». У «**Gemeinsame Europäische Referenzrahmen für Sprachen**» («**Загальноєвропейські компетенції володіння іноземною мовою**») зазначено: «*In den letzten Jahren hat das Konzept der Mehrsprachigkeit im Ansatz des Europarats zum Sprachenlernen an Bedeutung gewonnen. "Mehrsprachigkeit" unterscheidet sich von "Vielsprachigkeit", also der Kenntnis einer Anzahl von Sprachen, oder der Koexistenz verschiedener Sprachen in einer bestimmten Gesellschaft. Vielsprachigkeit kann man erreichen, indem man einfach das Sprachenangebot in einer Schule oder in einem Bildungssystem vielfältig gestaltet, oder indem man Schüler dazu anhält, mehr als eine Sprache zu lernen, oder indem man die dominante Stellung des Englischen in internationaler Kommunikation beschränkt. Mehrsprachigkeit jedoch betont die Tatsache, dass sich die Spracherfahrung eines Menschen in seinen kulturellen Kontexten erweitert, von der Sprache im Elternhaus über die Sprache der ganzen Gesellschaft bis zu den Sprachen anderer Völker (die er entweder in der Schule oder auf der Universität lernt oder durch direkte Erfahrung erwirbt)*».²⁴

Особливу увагу варто приділити розвитку германістики в університеті ім. Рупрехта та Карла (Гейдельберг), який є найдавнішим навчальним закладом у Німеччині (1386) і розташований у федеральній землі Баден-Вюрттемберг. В університеті діє факультет новітньої філоло-

гії (**Neuphilologische Fakultät**), котрий виник 1931 р. Навчання та викладання на сучасному етапі відбувається в Інституті німецької мови як іноземної філології (**Institut für Deutsch als Fremdsprachenphilologie**) та на семінарі германістики (**Germanistisches Seminar**): *«Am Germanistischen Seminar werden sowohl die Geschichte der deutschen Sprache als auch die Sprache der Gegenwart aus linguistischer Sicht erforscht. Schwerpunktthemen sind dabei unter anderem: die Anfänge der deutschen Sprache, Namenkunde, Sprachkontakt (z.B. Deutsch im östlichen Europa), Sprache in der Zeit des Nationalsozialismus; Varietätenlinguistik (z.B. Jugendsprache), Linguistische Mediendiskursanalyse, Textlinguistik, Fachkommunikation».*²⁵

Навчання в його магістратурі (**Master Studiengang «Germanistik»**)²⁶ здійснюється за такими напрямками:

1. Германська лінгвістика (**Germanistische Linguistik**).
2. Новітнє німецьке літературознавство (**Neuere deutsche Literaturwissenschaft**).
3. Мова та література періоду Середньовіччя та Нового часу (**Sprache und Literatur des Mittelalters und der Frühen Neuzeit**).

Відділ германської лінгвістики займається дослідженням граматики, семантики, прагматики, лінгвістичного медійного дискурсивного аналізу (**die linguistische Mediendiskursanalyse**), лінгвістики тексту (**die Textlinguistik**), риторики, варіативної лінгвістики (**die Varietätenlinguistik**) та соціолінгвістики (**die Soziolinguistik**), а також історією мови (**die Sprachgeschichte**) від періоду давньонімецької мови (**Althochdeutsch**) і до часів націонал-соціалізму. Серед наукових тем, котрими займаються вчені варто зазначити: *«Мова німецьких класиків»* (**«Wortschatz der deutschen Klassiker»**) та *«Мова гейдельберзьких середньовічних медичних документів»* (**«Die Sprache der Heidelberger mittelalterlichen medizinischen Schriften»**). Професорсько-викладацький склад представляють такі вчені, як: проф. док. Еккехард Фельдер (**Prof. Dr. Ekkehard Felder**), проф. док. Йорг Ріке (**Prof. Dr. Jörg Riecke**), проф. док. Клаус-Петер-Конердінг (**Prof. Dr. Klaus-Peter-Konerding**).

Відділ новітнього німецького літературознавства досліджує історію літератури та історію культури від XVI до XX ст., передусім передбачену літературу (**die Literatur des Vormärz**), класичну модерну літературу як німецькомовну літературу періоду 1918–1945 рр. Акцент робиться на методиці викладання (теорія наративності, герменевтика, соціальна історія тощо); зокрема розглядаються історико-критичні проблеми у творах Г. фон Кляйста та Ф. Кафки. Варто зазначити імена вчених, які представляють даний напрям: проф. док. Барбара Бесліх (**Prof. Dr. Barbara Bëlich**), проф. док. Гельмут Кізель (**Prof. Dr.**

Helmuth Kiesel), проф. док. Вільгельм Кюльманн (**Prof. Dr. Wilhelm Kühlmann**), проф. док. Роланд Ройс (**Prof. Dr. Roland Reuß**).

Викладачі відділу мови та літератури періоду Середньовіччя та Нового часу зокрема проф. док. Людгер Ліб (**Prof. Dr. Ludger Lieb**) та проф. док. Тобіас Буланг (**Prof. Dr. Tobias Bulang**) досліджують специфічну середньовічну наратологію, медієстичне видавництво, тлумачення німецькомовних текстів, котрі передають знання початку Нового часу (природознавство, історіографія, медицина тощо) як кореляцію між такими текстами та поезією. Витоки німецької мови та літератури розглядаються під кутом антропологічного та медійно-історичного вимірів. Німецька та європейська чуттєва лірика виступають ініціаціями, що передають медієстичні знання до широкого загалу та у школи.

Перлиною бібліотеки університету є Манеський кодекс (**Codex Manesse**).

В університетському Інституті німецької мови як іноземної (**Institut für Deutsch als Fremdsprachenphilologie**)²⁷ з 2012 р. у магістратурі пропонується фах «*Германістика у культурному контексті*» («**Germanistik im Kulturvergleich**»), де вивчається німецька мова як друга. Науковими підвалинами навчання на бакалавра та магістра є зосередженість на мовознавстві та літературознавстві. Відділ мовознавства досліджує теми з лінгвістичної типології (**Sprachtypologie**), порівняльного мовознавства (**Sprachvergleich**), мовної деривації та багатомовності (німецька мова як іноземна та німецька мова як друга). Відділ літературознавства досліджує німецькомовні тексти від періоду Просвітництва до сучасності у міжкультурному та компаративному аспектах.

Інститут німецької мови як іноземної має три відділення:

1. Мовознавче відділення (**Sprachwissenschaftliche Abteilung**).
2. Літературознавче відділення (**Literaturwissenschaftliche Abteilung**).
3. Відділення дидактики/методики німецької мови як іноземної та другої мов (**Abteilung Didaktik/Methodik des Deutschen als Fremd- und Zweitsprache**).

Про останнє відділення сказано в рекламному проспекті університету: «*Ein stark berufsorientierter Bereich am IDF ist die Abteilung Didaktik/Methodik des Deutschen als Fremd- und Zweitsprache. Sie gliedert sich in die Teilbereiche Lehre, Unterrichtspraxis und Forschung. Ihr gemeinsames Ziel ist die theoretische und praktische Vermittlung didaktischer Kompetenzen. Diese Abteilung bietet somit in für deutsche Hochschulen einzigartiger Weise schon an den ersten Semestern des Bachelor-Studiengangs die Verbindung von theoretischen didaktischen Kenntnissen mit praktischer Erfahrung beim Unterrichten von DaF- und DaZ-Lernern*».²⁸

Вивчення германської філології потребує ґрунтовних знань німецької мови. Це стосується не лише іноземних студентів, а й носіїв мови. Для перевірки знань з мови існують мовні тести (наприклад, **DaF**): «Для вступу до університету або університету прикладних наук, окрім підтвердження відповідної освіти, абітурієнтам необхідно засвідчити достатній рівень володіння німецькою мовою, який відповідає вимогам конкретної програми. Для цього необхідно скласти або DSH (Іспит з німецької мови для отримання іноземними абітурієнтами допуску до навчанняу ВНЗ) або іспит TestDaF (Тест з німецької мови як іноземної). Іспит DSH можна скласти лише у Німеччині. Він приймається багатьма університетами, як правило, за 3–4 тижні до початку семестру. Обидва ці іспити встановлюють різні рівні володіння мовою. Ті, хто по всіх частинах іспиту виявить середній результат – DSH-2 (по DSH) або TDN-4 (по TestDaF), будуть допущені до навчання без обмежень».²⁹ «Однією з головних умов прийому іноземних студентів до німецьких вищих навчальних закладів є наявність спеціальних сертифікатів про знання німецької мови. Жодних іспитів з мови для вступу в німецький університет здавати не потрібно, якщо ви маєте або Малий диплом (KDS), або Великий диплом з німецької мови (GDS), або ви вже пройшли Центральний іспит вищого рівня (ZOP). Особи, для яких німецька мова є рідною, не можуть складати іспити на отримання малого, великого диплому з німецької мови».³⁰

Також слід зауважити, що Інститут німецької мови як іноземної пропонує навчання.³¹

1. Бакалавр «*Германістика у порівнянні культур*» («**Germanistik in Kulturvergleich**»).
2. Магістр «*Германістика у порівнянні культур*» («**Germanistik in Kulturvergleich**»).
3. Магістр «*Німецька мова як друга*» («**Deutsch als Zweitsprache**»).

Не можна не сказати про видатного німецького синтаксиста Вільгельма Максиміліана Отто Бехаґеля (**Wilhelm Maximilian Otto Behaghel**, 1854–1936), який навчався у цьому університеті, а згодом став його професором: «*Am 22.04.1876 promovierte Otto Behaghel an der Universität Heidelberg bei Karl Bartsch mit einer Dissertation über "Die Modi im Heliand, ein Versuch auf dem Gebiete der Syntax". Im Folgejahr legte er ein Philologisches Staatsexamen ab, und bereits 1878 ermöglichte Bartsch Habilitation aufgrund einer Arbeit über "Die Zeitfolge der abhängigen Rede im Deutschen". Mit seinem Heidelberger Freunde Fritz Neumann gründete Behaghel 1880 das "Literaturblatt für Germanische und Romanische Philologie", um sich ein eigenes Publikationsorgan für Rezensionen und*

kleinere Arbeiten zu schaffen, und dessen germanistischen Anteil er vielfach selbst bestritt. Behaghel leitete diese sehr erfolgreiche Zeitschrift 57 Jahre lang, bis der Tod ihm die Feder aus der Hand nahm. Neben seinem selbstgründeten "Literaturblatt" leitete Behaghel von 1888–1892 auch die Herausgabe der von seinem Lehrer Bartsch gegründeten Zeitschrift "Germania". In den Jahren 1923 bis 1936 veröffentlichte Behaghel sein opus magnum, die "Deutsche Syntax, eine geschichtliche Darstellung" in 4 voluminösen Bänden, an denen er über Jahrzehnte hin gearbeitet hatte».³²

Вивчення мов національних меншин (наприклад, фрізів) є складовою мовної політики університетів Німеччини. Завдяки урядовій підтримці, національні меншини відстоюють своє право на вивчення рідної для них мови та культури. В університетах Німеччини викладання для національних меншин не відбувається їхньої рідною мовою. Для успішного зарахування майбутнім студентам необхідно володіти літературною німецькою мовою, попередньо склавши мовний тест **DaF**, який свідчить про необхідний рівень володіння мовою. Дана мовна проблема є актуальною для фрізів, які проживають на півночі Німеччини (федеральні землі Нижня Саксонія і Шлезвіг-Гольштайн): *«Die friesische Sprache, eine eigenständige westgermanische Sprache, ist das wichtigste Identitätsmerkmal der Friesen. Sie gliedert sich in einen nord- (Kreis Nordfriesland) ost- (Saterland) und einen westfriesischen (Westfriesland, Niederlande) Zweig, eine einheitliche Leitform gibt es nicht. Nordfriesisch besteht aus zwei Dialektgruppen mit neun Hauptmundarten, sechs des Festlandes (einschließlich der Halligen) und drei der Inseln (Amrum, Föhr, Helgoland, Sylt). In Nordfriesland beherrschen etwa 10 000 Menschen die friesische Sprache, passive Sprachkenntnisse haben ca. doppelt so viele».*³³

Давні традиції вивчення фрізистики пов'язані з університетом ім. Крістіана-Альбрехта (Кіль). Вперше викладання фрізької мови почалось у зимовому триместрі 1879–1880 рр. відомим германістом Г. Мьоллером (**G. Möller**, 1850–1923) та продовжилось завдяки плідній діяльності В. Штеллера (**W. Steller**, 1895–1971), К. Ф. Кауфмана (**C. F. Kaufmann**) та Ф. Брауна (**F. Braun**).

Ось що пише Г. Ф. Калганова про відношення німецьких університетів до регіональних мов: *«Поряд з викладанням німецької мови як предмету або спеціальності, в університетах Німеччини особлива увага приділяється вивченню регіональних мов чи мов національних меншин. Наприклад, у Бременському університеті з 2005 р. разом з Інститутом нижньонімецької мови проводиться три семінари у семестр. У Гамбурзькому університеті нижньонімецька мова вивчається в межах загальної німецької мови. У Ростокському університеті хоча й існує кафедра нижньонімецької мови, зараз, у зв'язку з перехо-*

дом на нову двоступеневу систему освіти, нижньонімецька мова входить до загальної німецької філології. Кафедра нижньонімецької мови в університеті Грайфсвальду з 2003 р. скорочена, але мова небагато викладається в рамках ступеня бакалавра як додатковий предмет для підготовки вчителів початкових та середніх шкіл. У Кільському університеті (земля Шлезвіг-Гольштайн) нижньонімецька мова також викладається як додатковий предмет при отриманні двох ступенів. У Нижній Саксонії в Геттінгенському університеті спеціальність "Нижньонімецька мова та література" та кафедра скасовані. З 2008 р. ця спеціальність входить до загального курсу німецької мови по ступеню бакалавра та магістра. В рамках цього університету створено Центр данської, нижньонімецької та затерландської мов. В Ольденбургському університеті організовано спеціальні курси для всіх охочих за рівнями (початковий та просунутий)».³⁴

Науковець Левицький В. В. наголошує на тому, що «усі германські мови поділяються на три підгрупи: західну, північну і східну. До західногерманських мов належать англійська, німецька, нідерландська (голландська) разом із фламандською (остання поширена на території Бельгії), фризська, ідиш, африкаанс (бурська). Деякі мовознавці розглядають як окрему літературну мову люксембурзьку (летцебурзьку), яка сформувалась на основі одного з діалектів німецької. Північну підгрупу, яку ще по-іншому називають скандинавською, складають: датська, шведська (східноскандинавські мови); норвезька, ісландська, фарерська (західноскандинавські мови). Щодо східногерманських мов, то усі вони (до них належали готська, вандальська, бургундська, гіпедська) вимерли».³⁵

Значний внесок в розвиток індогерманістики II пол. XIX ст. – I пол. XX ст. зроблено університетами Лейпцигським, Мюнхенським, Тюбінгенським та Фрайбургським.

Індогерманістика в університеті міста Мюнхен виникла у 1826 р. та набула значного розвитку завдяки відомим вченим: проф. східних та небіблійних мов О. Франк (**O. Frank**, 1770–1840), проф. індогерманського мовознавства Г. Хербіг (**G. Herbig**, 1868–1925), проф. індогерманського мовознавства Е. Кікерс (**E. Kieckers**, 1882–1938), проф. індоіранської філології Е. Кун (**E. Kuhn**, 1846–1920), проф. порівняльного мовознавства індогерманських мов М. Льойманн (**M. Leumann**, 1889–1977), проф. давньогерманських мов та літератур Й. А. Шмеллер (**J. A. Schmeller**, 1785–1852), проф. загального та індогерманського мовознавства Ф. Зоммер (**F. Sommer**, 1875–1962), проф. індогерманського мовознавства В. Штрайтберг (**W. Streitberg**, 1864–1925), проф. загального та індогерманського мовознавства В. Вісман (**W. Wissmann**, 1899–1966) та ін. Кожен з вчених цього університету в свій час зробив

те, завдяки чому і на сучасному етапі розвивається індогерманістика та вирішуються питання дискусійного характеру. Так, наприклад, Г. Адром (**H. Adrom**) та М. Гартман (**M. Hartmann**) зазначають про дослідника Е. Куна: «*Seine wichtigsten Werke waren "Beiträge zur Pali-Grammatik" und seine Akademierede "Barlaam und Joasaph". Er war zugleich der erste Münchener Gelehrte, der sich in seinen Vorlesungen "Allgemeine Übersicht des indogermanischen Sprachstammes" (SS 1878), und "Anfangsgründes Sanskrit mit besonderer Berücksichtigung der sprachvergleichenden Standpunkte" (WS 1880/81), «Gothische Grammatik vom sprachvergleichenden Standpunkte» (WS 1881/82), oder "Ethnographie des indogermanischen Völkerstammes (vom historisch-linguistischen Standpunkt)" (WS 1885/86). Nach dem Tod seines Vaters, des Indologen Adalbert Kuhn, setzte Ernst Kuhn 1873 die Herausgabe der "Zeitschrift für Vergleichende Sprachforschung auf dem Gebiete des Deutschen, Griechischen und Lateinischen" fort, die heute unter dem Titel "Historische Sprachforschung" weitergeführt wird.*»³⁶

У 1884 р. в університеті ім. Альберта-Людвіга (Фрайбург) створено кафедру порівняльного мовознавства (**Lehrstuhl der vergleichenden Sprachwissenschaft**), на якій у різні часи працювали вчені: К. Бругманн (**K. Brugmann**, 1849–1919), А. Тумб (**A. Thumb**, 1865–1915), Р. Турнейзен (**R. Thurneysen**), Л. Зюттерлін (**L. Sütterlin**, 1863–1934), Й. (Ф.) Ломанн (**J. F. Lohmann**, 1895–1983), О. Зцемереній (**O. Szemerényi**, 1913–1996) та Г. Рікс (**H. Rix**, 1926–2004).

Вже згодом в Лейпцигському університеті у 1887 р. виникає перша в країні кафедра загального мовознавства (**Lehrstuhl für Allgemeine Sprachwissenschaft**), а у 1891 р. засновано Індогерманський інститут (**Indogermanisches Institut**).

У Вестфальському університеті ім. Вільгельма (Монстер) у 1946 р. завдяки активній діяльності А. Шмітта (**A. Schmitt**, 1888–1976) створено Інститут порівняльного мовознавства (**Institut für vergleichende Sprachwissenschaft**), який раніше входив до Інституту археології (**Institut für Altertumskunde**).

Таким чином, дослідження питання становлення та розвитку германістики в університетах Німеччини XIX–XXI ст. у вітчизняній науці є явищем малодослідженим. Підсумовуючи викладене вище, можна дійти наступних висновків:

1. Оскільки німецька мова є засобом навчання для усіх навчальних дисциплін, то для обов'язкового зарахування до навчального закладу треба скласти мовні тести як носіям німецької мови, так і іноземцям, не зважаючи на обрану ними спеціальність. Особливі вимоги до знань мови для тих, хто обрав германістику. У Німеччині це:

1.1. DSH (Deutsche Sprachprüfung für den Hochschulzugang) – Іспит з німецької мови для допуску до навчання у ВНЗ.

1.2. TestDaF (Deutsch als Fremdsprache) – Тест з німецької мови як іноземної.

1.3. KDS (Kleines Deutsches Sprachdiplom) – Малий німецький мовний диплом.

1.4. GDS (Großes Deutsches Sprachdiplom) – Великий німецький мовний диплом.

1.5. ZOP (Zentrale Oberstufenprüfung) – Центральний іспит вищого ступеня.

2. Завдяки уважному ставленню уряду країни мовна освіта в німецьких університетах збагачується вивченням мов та літератур національних меншин (наприклад, вивчення мови фризів, які мешкають у федеральних землях Шлезвіг-Гольштайн і Нижня Саксонія). Гострим тут є питання відносно того, що в університетах Німеччини навчання не відбувається їхньою рідною мовою. Однак з боку держави відчувається значна підтримка їх мови та культури (друком виходять словники, книги, різноманітні періодичні видання тощо).

3. Активного розвитку у XIX ст. набуває індогерманістика, яка є розділом лінгвістики, що досліджує живі та мертві індоєвропейські мови.

4. У період II пол. XIX ст. – I пол. XX ст. (пізні Середньовіччя, Просвітництво, Веймарська республіка, період націонал-соціалізму) не існувало документу, який регулював би викладання за єдиним державним стандартом, оскільки важке політичне становище Німеччини унеможливило даний процес.

5. У мовної політиці Німеччини є паралельне існування двох термінів «*Mehrsprachigkeit*» та «*Vielsprachigkeit*», які означають «*багатомовність*»; їх наведено у «*Загальноєвропейських компетенціях володіння іноземною мовою: вивчення, викладання, оцінка*» («*Gemeinsamer europäischer Referenzrahmen für Sprachen: Lernen, lehren, beurteilen.*»)³⁷.

6. Процес унормування орфографії німецької мови було розпочато за часів НДР та ФРН. Проблемами вивчення та навчання сучасної орфографії займається германістика, котра в університетах ФРН серед дисциплін філологічного спрямування посідає одну з перших позицій: «*Починаючи з 1 серпня 1998 р. і до 31 липня 2005 р., державою був передбачений семирічний перехідний період до нового правопису. Учені-лінгвісти з університету м. Майнц підраховали, що завдяки даній реформі з'явилися 1100 додаткових визначень правил та створено 105 нових слів.*»³⁸ Тому навчання на спеціальності «германістика», «німецька мова як іноземна», «німецька мова як друга» в німецьких університетах постійно потребувало висококваліфікованих фахівців у даній галузі, що підказувало самим часом та викликами сучасності.

Мовну освіти в університетах Німеччини не можна розглядати без діалектологічних інститутів, які діють при університетах.

7. Про мовну політику Німеччини у галузі германістики можна сказати словами Т. А. Мазурук: «...лише завдяки шанобливому відношенню до культурної спадщини своєї рідної країни можна навчитись поважати культурні традиції інших країн».³⁹

ПОСИЛАННЯ ТА ПРИМІТКИ

1. Duden. Die deutsche Rechtschreibung. Das umfassende Standardwerk auf der Grundlage der neuen amtlichen Regeln. – Bd. 1. – Dudenverlag : Mannheim – Leipzig – Wien – Zürich, 2006. – S. 448.
2. Там само, с. 528.
3. Bertelsmann. Das neue Universallexikon. – Gütersloh / München : Wissen Media Verlag GmbH. – S. 325.
4. Adrom H. Indogermanistik in München 1826–2001: Geschichte eines Faches und eines Institutes [Електронний ресурс] / Hanne Adrom, Markus Hartmann. – 36 S. – Режим доступу : <http://www.indogermanistik.uni-muenchen.de> (6 серпня 2013 р.).
5. Bartsch K. Über die Gründung germanischer und romanischer Seminare und die Methode kritischer Übungen [Електронний ресурс] / Karl Bartsch // Verhandlungen der sechsdreissigsten Versammlung Deutscher Philologen und Schulmänner in Karlsruhe. Vom 27. bis 30. September 1882, Leipzig 1883. – S. 237–245. – Режим доступу : <http://www.germanistik.uni-rostock.de> (30 липня 2013 р.).
6. Bechstein R. Denkschrift zur Feier des fünfundzwanzigjährigen Bestehens des deutsch-philologischen Seminars auf der Universität zu Rostock am 11. Juni 1883 [Електронний ресурс] / Reinhold Bechstein. (Uni-Archiv, Phil. Fak. 1419–1945, Nr. 160). – Режим доступу : <http://www.germanistik.uni-rostock.de> (30 липня 2013 р.).
7. Behschnitt W. Kurzer Abriss der Geschichte der Skandinavistik in Freiburg [Електронний ресурс] / Wolfgang Behschnitt, Angelika Nix, Thomas Mohnike. – Режим доступу: <http://www.skandinavistik.uni-freiburg.de> (5 серпня 2013 р.).
8. Gerd S. Zur Geschichte des «Deutschen Seminars» der Universität Tübingen [Електронний ресурс] / Simon Gerd. –Режим доступу : <http://www.homepages.uni-tuebingen.de> (8 серпня 2013 р.).
9. Krätzner A. Von Christian Wilbrandt zu Karl Bartsch – Institutionalisierung und Disziplinierung der Germanistik in Rostock [Електронний ресурс] / Anita Krätzner // Wissen im Wandel. Disziplinengeschichte im 19. Jahrhundert. Referate der interdisziplinären Ringvorlesung des Arbeitskreises «Rostocker Universitäts- Wissenschaftsgeschichte» im Wintersemester 2007/2008. Hrsg. von Gisela Boeck, Hans-Uwe Lammel. Bd. 12. – Rostock. – 2011. – S. 61–76. – Режим доступу : <http://www.rosdok.uni-rostock.de> (31 липня 2013 р.).
10. Paul F. Zur Geschichte der Skandinavistik an der Georg-August-Universität Göttingen. Eine vorläufige Skizze (1985) [Електронний ресурс] / Prof. Dr. Fritz Paul. – Режим доступу : <http://www.uni-goettingen.de> (22 серпня 2013 р.).

11. Germanistik im Europäischen Hochschulraum. Studienstruktur, Qualitätssicherung und Internationalisierung. Hochschulrektorenkonferenz Service-Stelle Bologna // Beiträge zur Hochschulpolitik. – Juni 2006. – № 6. – Bonn. – 306 s.
12. Huneke H.-W., Steinig W. Deutsch als Fremdsprache. Eine Einführung / Hans-Werner Huneke, Wolfgang Steinig. – Erich Schmidt Verlag. – Berlin. – 2010. – 306 s.
13. Берков В. П. Введение в германистику : [учеб. для унив.] / Валерий Павлович Берков. – М. : Высш. шк., 2006. – 199 с.
14. Введение в германскую филологию: Учеб. для филолог. фак. / Арсеньева М. Г., Балашова С. П., Берков В. П., Соловьева Л. Н. – 5-е изд., испр. и доп. – М. : ГИС, 2006. – 320 с.
15. Левицкий В. В. Основы германистики / Виктор Васильевич Левицкий. – Вінниця, НОВА КНИГА, 2008. – С. 528.
16. Левицкий В. В. Этимологический словарь германских языков / Виктор Васильевич Левицкий. – Т. I. – Винница : Нова Книга, 2010. – 616 с.
17. Левицкий В. В. Этимологический словарь германских языков / Виктор Васильевич Левицкий. – Т. II. – Винница : Нова Книга, 2010. – 368 с.
18. Див. пос. 8.
19. Ahlers W. Die Geschichte der Dialekte [Электронный ресурс] / Wolfram Ahlers // Frankfurter Allgemeine Zeitung. – 11.05.2013. – Режим доступа : <http://www.uni-marburg.de> (10 сепня 2013 р.).
20. Левицкий В. В. Історія німецької мови / Віктор Васильович Левицький. – Вінниця : НОВА КНИГА. – 2007. – С. 165–166.
21. Див. пос. 15, с. 139.
22. Див. пос. 12, с. 237–238.
23. Гетц Т. Высшее образование в Германии. Практическое руководство для абитуриентов / Томас Гетц, Стефани Паерш, Марики Лютге. – М. : «Издательский дом "Гребенников"». – 2011. – 220 с.
24. Gemeinsamer europäischer Referenzrahmen für Sprachen : Lernen, lehren, beurteilen [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.goethe.de> (26 жовтня 2013 р.).
25. Germanistik in Heidelberg [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.gs.uni-heidelberg.de> (30 жовтня 2012 р.).
26. Master Studiengang «Germanistik» [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.gs.uni-heidelberg.de> (27 липня 2013 р.).
27. Das Institut für Deutsch als Fremdsprachenphilologie (IDF) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.idf.uni-heidelberg.de/institut.html> (27 липня 2013 р.).
28. Abteilung Didaktik [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.idf.uni-heidelberg.de/institut/didaktik.html> (27 липня 2013 р.).
29. Навчання у Німеччині. Інформаційний центр DAAD у Києві [Електронний ресурс]. – 2-ге вид. – 2012. – С. 11. – Режим доступа : <http://www.daad.org.ua> (8 сепня 2014 р.).
30. Гришко Л. Мовні сертифікати, які визнають у німецьких ВНЗ [Електронний ресурс] / Лілія Гришко. – Режим доступа : <http://www.dw.de/> (13 сепня 2014 р.).
31. Interesse am Studium [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.idf.uni-heidelberg.de/institut/didaktik.html> (15 квітня 2013 р.).

32. Wolfgang Georg Bayerer. Findbuch zum Nachlass Otto Behaghel (1854–1936). (= Berichte und Arbeiten aus der Universitätsbibliothek und dem Universitätsarchiv Gießen; 45/1993) [Електронний ресурс]. – Gießen : Universitätsbibliothek Gießen, 1993. – С. 9–12. – Режим доступу : <http://www.geb.uni-giessen.de> (3 серпня 2016 р.).
33. Wenzel R. Schleswig-Holstein. Kurze politische Landeskunde / Rüdiger Wenzel. – Landeszentrale für politische Bildung Schleswig-Holstein. – 2006. – S. 23.
34. Калганова Г. Ф. Языковая политика Германии в рамках реализации Европейской Хартии региональных языков или языков меньшинств [Електронний ресурс] / Гульнара Фаритовна Калганова. – Режим доступу : <http://www.nauctat.ru> (26 квітня 2013 р.).
35. Див. пос. 15, с. 22–23.
36. Див. пос. 4, с. 32–33.
37. Gemeinsamer europäischer Referenzrahmen für Sprachen: Lernen, lehren, beurteilen [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.goethe.de> (26 жовтня 2013 р.).
38. Мелінчук Н. В. Еволюція німецького письма / Наталя Володимирівна Мелінчук // «Ольвійський форум – 2013 : стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі» : тези. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2013. – Том. 5. – С. 40.
39. Мазурук Т. А. Языковое образование как процесс познания этнолингвокультуры страны изучаемого языка [Електронний ресурс] / Т. А Мазурук. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/3._KAND_2007/Philologia/18523.doc.htm (10 серпня 2014 р.).

© Мелінчук Н. В., 2017

1.3. КЛАСИЧНА ФІЛОЛОГІЯ

УДК 378.147.091.33:811.112.2

Мелінчук Н. В.

КЛАСИЧНА ФІЛОЛОГІЯ В НІМЕЦЬКИХ УНІВЕРСИТЕТАХ XIV–XXI ст. (ВІЗАНТИСТИКА, ГРЕЦІСТИКА, ЛАТИНІСТИКА)

У статті проаналізовано становлення та розвиток класичної філології в німецьких університетах XIV–XXI ст.: розглядаються візантистика, грецістика та латиністика. Показано, що сьогодні, латиністику представлено в 21 німецькому університеті, грецістику – в 11, а візантистику – в 2-х університетах ФРН.

Ключові слова: візантистика; візантійська література; грецістика; грецька мова; давньокласична філологія; койне; латина; латиніс-